

The background image shows the entrance to Malingsbo Churchyard. A gravel path leads through a black wrought-iron gate flanked by two large, tall, conical evergreen trees. In the background, a white church with a pediment and a cross on its roof is visible under a blue sky with light clouds. The text is overlaid on the right side of the image.

Kulturhistorisk inventering
MALINGSBO KYRKOGRÅRD

Antikvarisk rapport 2017:1

Kulturhistorisk inventering

MALINGSBO KYRKOÅRD

Söderbärke socken

Antikvarisk rapport 2017:1

FÖRFATTARE: Kristoffer Ärnback

Dnr: 2/17

Omslag: Ingång till Malingsbo kyrkogård
Foton: Där inget annat anges är foton i rapporten är
tagna av Kristoffer Ärnback, Dalarnas museum

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	7
ÖVERSIKTSKARTA.....	8
INLEDNING.....	9
Bakgrund.....	9
Syfte.....	9
Användningsområden	9
Rapportens upplägg	9
Process och metod.....	10
ATT VÄRDERA EN KYRKOGÅRD.....	11
Skyddsvärde.....	11
LÄGE OCH ADMINISTRATIV HISTORIK	12
HISTORIK	14
Malingsbo får en egen kyrkogård.....	14
Utvidgningar under 1800-talet.....	14
Brukspatroner.....	15
Heijkenskjöldska gravkoret.....	15
Utvidgning mot norr	16
Modernismens kyrkogårdsideal	17
Man bör lära sig att gräs är vackrare än sand	18
Mekanisering av kyrkogårdens skötsel.....	19
1950-talets växtlighet	19
Växtförteckning.....	19
Kronologi.....	20
ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING – KYRKOGÅRDEN IDAG.....	22
Översikt och läge, byggnader, murverk, terrasser, gjutjärnstaket	22
Översiktskarta med områdesindelningar	23
Ingångar och grindar.....	24
Häckar, träd, gångar, belysning.....	25

OMRÅDESBESKRIVNINGAR.....	28
Område A.....	28
Område B.....	34
KÄLLFÖRTECKNING	39

BILAGA 1, Skyddsvärda egenskaper

BILAGA 2 och 3, Skyddsvärda gravvårdar Område A och B

SAMMANFATTNING

På uppdrag av Söderbärke församling har Dalarnas museum genomfört en kulturhistorisk inventering av Malingsbo kyrkogård.

Kyrkogården är belägen mitt i Malingsbo, en bruksort i södra Västerbergslagen. I Malingsbo avvecklades järnframställningen kring 1800-talets slut som en del i ett led av stora strukturrationaliseringar. Efter järnframställningens avveckling flyttade många invånare från Malingsbo. Kring sekelskiftet 1900 köpte Domänverket skog kring Malingsbo och började med omfattande skogsbruksrelaterad verksamhet kring bygden. Skogshögskolan höll under en lång period sommarkurser i Malingsbo.

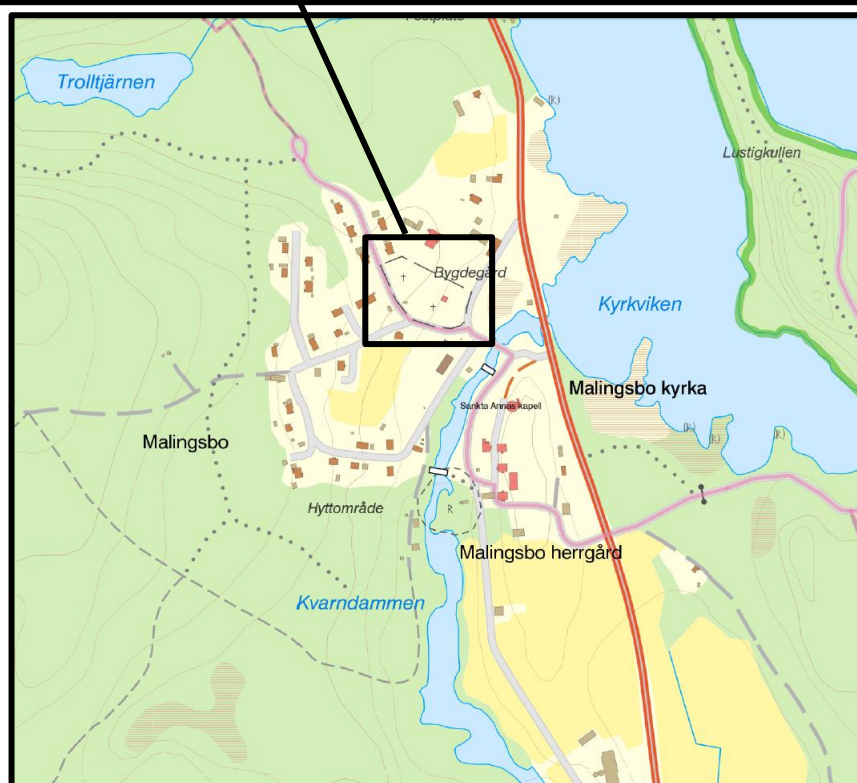
Malingsbo var ursprungligen ett kapellag under Söderbärke men bröt sig ut och bildade egen socken 1708. Malingsbo fick inte något eget begravningsstillstånd förrän 1754, och kyrkogården invigdes först 1786. Dessförinnan transporterades Malingsbos döda till Söderbärke för begravning. Det finns inte särskilt många spår från kyrkogårdens tidigaste historia, varken i litteratur, på kartor eller på den fysiska kyrkogården. Fram till 1940-talet expanderade kyrkogården två gånger och det Heijkenskjöldska gravkoret tillkom. Expansionerna antas ha ökat kyrkogårdens storlek till motsvarande dagens område A. Gravkoret uppfördes för bruksägaren Carl Selim Heijkenskjöld, som köpt Malingsbo bruk av ätten Ehrenheim strax efter 1800-talets mitt. Den sista jordfästningen i gravkoret ägde rum 1924. Gravkoret fylldes igen och dränerades på grund av fuktproblem under 1960-talet. Kyrkogården utvidgades mot slänten i väster sommaren 1951. Den branta terrängen krävde att kyrkogården uppfördes i terrasser. Detta föranledde en karaktäristisk modern kyrkogårdsmiljö med stödmurar som fondverk för områdets bredlåga gravvårdar. Det finns anledning att förmoda att även den ursprungliga kyrkogården i viss mån var uppbyggd på en terrass. Hela område A vilar på stödmurar som skapar en plan yta för kyrkogården. Terrasseringarna tillsammans med kallmurade stödmurar är ett viktigt karaktärsdrag för kyrkogården.

Beträffande kyrkogårdens gravvårdar är lejonparten av dessa uppförda efter 1920. I område A finns ett fåtal äldre gravvårdar, däribland ett gjutjärnskors från 1868. I övrigt dominerar områdets södra delar av patinerade granithällar och låga patinerade gravstenar från 1930- och 1940-talen. Gravvårdarnas rika patina i form av lavar och mossor skapar en ålderdomlig karaktär inom området. I områdets norra delar finns betydligt fler storskaliga och moderna gravvårdar från 1950-, 1960- och 1970-talen. Området innefattar enstaka gravvårdar med titel som kan berätta om historiska yrkeskategorier i Malingsbo.

I område B finns nästintill uteslutande bredlåga eller låga modernistiska gravvårdar i granit uppförda mellan 1950- och 2010-talet. Områdets gravvårdar är ofta placerade framför en rygghäck eller en stödmur i enlighet med tidigmodernistiska kyrkogårdsideal. De gravvårdar som bär inskription åt öster är särskilt viktiga för möjligheten till att kunna uppfatta områdets ålder och tidskontext.

Gravkor	Terrassmur
Trappa	Område A
Kyrkogårdsområde	Område B
Ekonomibyggnad	Belysning
Växtlighet	Gjutjärnsstaket
Kyrkogårdsmur	Ingång

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av Söderbärke församling har Dalarnas museum genomfört en inventering av Malingsbo kyrkogård. Arbetet genomfördes hösten och vintern 2016-2017 av byggnadsantikvarie Kristoffer Ärnäck.

Syfte

Syftet med inventeringen är att undersöka på vilket sätt Malingsbo kyrkogård och dess beståndsdelar, såväl områden som enskilda gravvårdar, är kulturhistoriskt värdefulla.

Inventeringen ska utöver detta peka ut särskilt kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar för hänsynsfull hantering i framtida förvaltning av kyrkogården och dess kulturhistoriska värden.

Användningsområden

Inventeringen utgår ifrån en situation där allt fler gravvårdar återlämnas till Sveriges församlingar. För att en sådan utveckling ska kunna ske på ett hållbart sätt krävs rutiner för hur särskilt värdefulla gravvårdar ska hanteras i framtiden.

Med inventeringsarbetet som underlag kan församlingen upprätta en plan för vilka gravvårdar som *bör bevaras, kan återanvändas eller får tas bort*.

Inventeringsarbetet kan fungera som stöd vid handläggning av kyrkoantikvariska ärenden.

Inventeringen kan utgöra en del i en vård- och underhållsplan för kyrkogården.

Bedömningar och riktlinjer ska ses som färskvaror som ska ses över och uppdateras kontinuerligt, minst vart tionde år.

Rapportens upplägg

Rapportens första sidor är tillägnade formalia så som metod- och processbeskrivning samt en kortfattad genomgång av hur museet har resonerat vid värdering och urval rörande gravvårdar och områden på kyrkogården. Ytterligare förtydliganden rörande värderings- och urvalsarbetet finns i Bilaga 1, *Skyddsvärda egen-skaper*.

Vidare följer en redogörelse för kyrkogårdens historia tillsammans med en översiktlig beskrivning och karaktärisering av kyrkogården. Därefter karaktäriseras och värderas varje enskilt område på kyrkogården. Samtliga områdeskaraktäriseringar innehåller en lista på vilka gravvårdar som är särskilt värdefulla och skyddsvärda i kontext till området eller som solitärer.

Slutligen finns flera bilagor med inventeringsblanketter. Inventeringsblanketterna innehåller bilder på och kortfattade ställningstaganden om varje gravvård som utpekats som skyddsvärd i rapporten. Alla gravvårdar uppförda innan 1980 är även fotograferade i högupplöst format. Bilagorna och fotografierna överlämnas digitalt till församlingen.

Process och metod

Inventeringen började med ett omfattande fotograferingsarbete med syfte att inventera och dokumentera kyrkogården. Alla områden på kyrkogården samt gravvårdar uppförda innan 1980 inventerades och dokumenterades genom fotografering. Inventeringsarbetet skedde under två dagar, 2016-09-01 samt 2016-09-14.

Efter inventeringsarbetet genomfördes en historisk efterforskning. Den historiska efterforskningen innefattade studier av handlingar rörande kyrkogården vid Landsarkivet i Uppsala tillsammans med litteratur om kyrkogården. Efterforskningen resulterade i rapportens historikkapitel.

Det inledande inventerings- och historiearbetet innefattade även ett referensgruppsmöte 2016-11-07. Genom referensgruppsmötet kunde Dalarnas museum införskaffa kunskap om lokala förhållanden så som personhistoria och människors relationer till kyrkogården i nära samarbete med intressenter från Söderbärke. Referensgruppsmötet tillägnades en genomgång av kyrkogårdens historia och viktiga personer från Malingsbobygden, tillsammans med en kort kyrkogårdsvandring.

Efter den inledande fasen med inventerings- och dokumenteringsarbete, referensgruppsmöten och historiska efterforskningar bearbetades det insamlade materialet i en värderings- och urvalsprocess. Värderings- och urvalsprocessen tog avstamp i de premisser för värdering och urval som beskrivs i nästa kapitel samt i bilaga 1. Centrala gravvårdskommitténs *Handbok för kulturbistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*, Länsstyrelsen Dalarnas riktlinjer för kyrkogårdsinventering samt Riksantikvarieämbetets *Plattform kulturbistorisk värdering och urval* har varit vägledande för värdering och urvalsfrågor. Med tydlig redovisning av ställningstaganden och metoder hoppas Dalarnas museum vinna förankring hos framtida användare av denna rapport.

Alla moment i arbetsprocessen har genererat rapportmaterial och själva rapportskrivningen bestod främst i att sammanställa de olika pusselbitarna. Layout samt kart- och bildredigering har pågått parallellt med rapportskrivande genom hela arbetsprocessen.

ATT VÄRDERA EN KYRKOGRÅRD

Syftet med att värdera en kyrkogård är att fastställa ifall, och på vilket sätt, dess olika beståndsdelar är värdefulla. Den information som skapas genom värderingen kan användas som underlag till att fatta beslut om hur kyrkogården bäst ska kunna bevaras, utvecklas och användas i framtiden och nu.

Kyrkogårdens olika områden och gravvårdar har egenskaper som bör skyddas eftersom de är användbara eller betydelsefulla för samhället idag. Gravvårdar och områden kan exempelvis berätta om delar av det förflutna på ett sådant sätt att vi bättre kan förstå vår samtid. Omgärdningar, träd och arkitektoniska miljöer kan bidra till att göra kyrkogården till en vacker plats. Namnen på gravvårdarna kan berätta om de som bott i bygden eller utgöra en byggsten i en social identitet. Inom kulturmiljövården brukar sådana egenskaper kallas för kulturvärden eller kulturhistoriska värden. Kyrkogårdens olika områden värderas ur ett helhetsperspektiv som tar alla dessa *aspekter* av kyrkogården i åtanke.

Värderingen av enskilda gravvårdar är något annorlunda. Den skiljer sig i omfattning och precisionsnivå mot värdering av enskilda områden. Det kan handla om att ta ställning kring 500 enskilda gravvårdar och då är det inte möjligt att vara lika specifik och utredande som i värderingen av ett stort område och dess generella egenskaper.

För att göra arbetet med värdering av enskilda gravvårdar hanterbart och möjligt att följa upp med nya ställningstaganden i framtiden har Dalarnas museum valt ut 14 specifika egenskaper som vi bevakar vid gravvårdsinventeringar. Egenskaperna (se Bilaga 1, skyddsvärda egenskaper) är värdefulla och användbara för samhället idag. Ifall en gravvård besitter någon av dessa egenskaper tar vi ställning till ifall egenskapen är värdefull i det specifika fallet, och ifall gravvården bör skyddas mot ingrepp. Urvalet av egenskaper som bevakas har skett med bakgrund i Centrala gravvårdskommitténs handbok för gravanordningsinventering. Egenskaperna förklaras i sitt sammanhang i Bilaga 1, *skyddsvärda egenskaper*.

Skyddsvärde

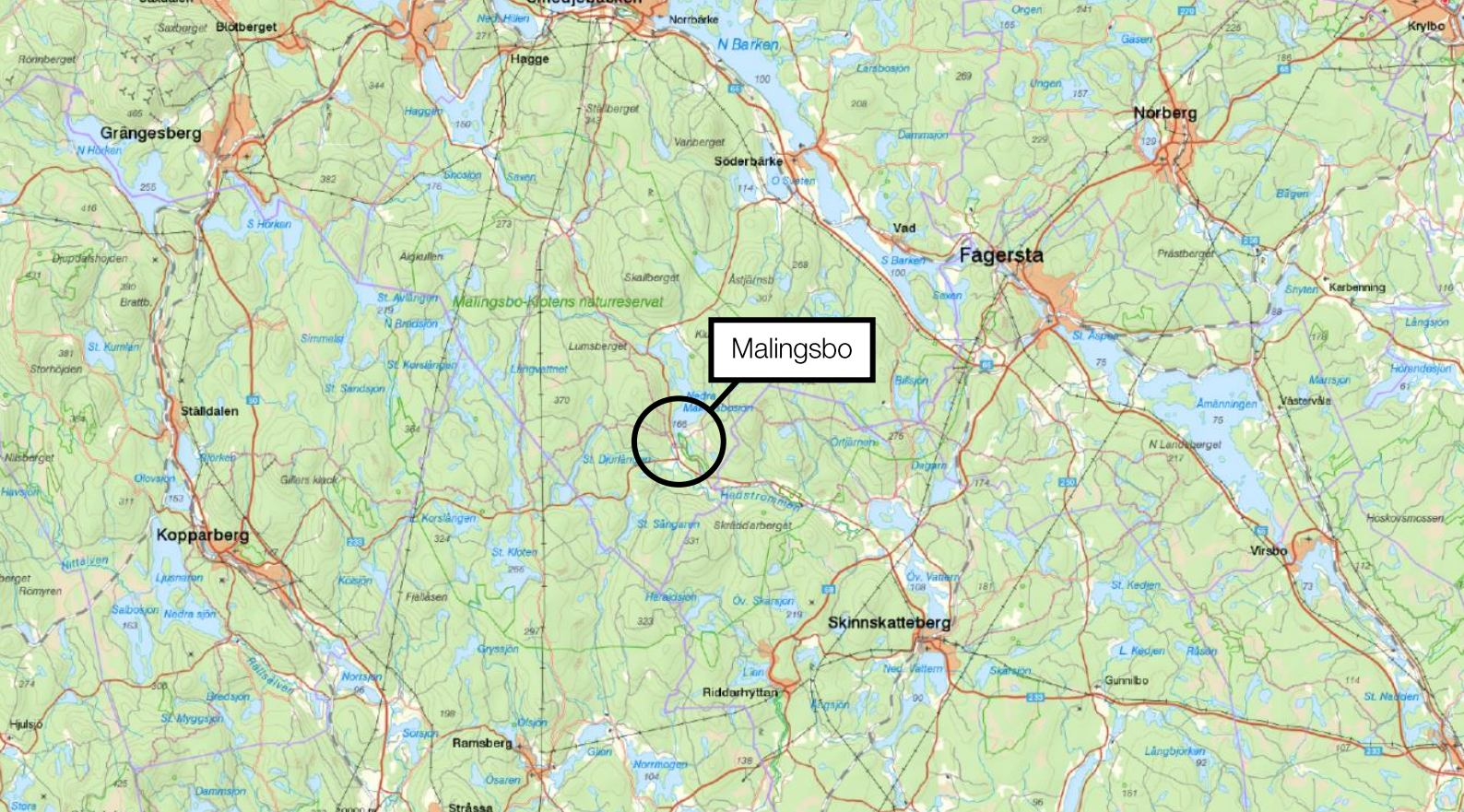
Gravvårdar som besitter värdefulla egenskaper bör skyddas på ett sådant sätt så att utpekade värden inte minskar. Olika gravvårdar och egenskaper skyddas på olika sätt beroende på vad egenskaper och dess värde består i. Museet markerar hur värdefulla egenskaper kan skyddas genom att tillskriva respektive gravvård ett *högt skyddsvärde* eller ett *mycket högt skyddsvärde*. Vad dessa begrepp innebär sammanfattas nedan:

Mycket högt skyddsvärde

- Gravvården bevaras i sitt nuvarande utförande
- Gravvården bevaras på ursprunglig plats
- Gravvårdar kan dock flyttas till en ny plats efter noggranna överväganden.

Högt skyddsvärde

- Gravvården kan återanvändas på sin befintliga plats
- Gravvården kan återanvändas inom sitt kvarter eller område.
- Gravvårdens dekor bevaras oförändrad
- Gravvårdens form bevaras oförändrad
- Ny inskription kan utföras genom varsam bearbetning av framsidan
- Gravvården kan vändas och ny inskription utförs på den tidigare baksidan.
- Ny inskription bör alltid utföras med lika typsnitt som befintligt.

LÄGE OCH ADMINISTRATIV HISTORIK

Malingsbo är situerat i Dalarnas sydvästra hörn, på gränsen till Västmanland. Samhället är beläget cirka tre mil söder om Smedjebacken och cirka två mil nordväst om Skinnskatteberg.

Malingsbo är en del av *Västerbergslagen*, en geografiskt avskild och kulturellt särpräglad region med en yta motsvarande nuvarande Smedjebackens och Ludvika kommuner. Västerbergslagens rika tillgång på metaller ledde till en omfattande kolonisering av området under medeltiden och framåt. Järnet var den viktigaste exportvaran för Sverige från 1500-talet och fram tills 1800-talets mitt. Staten privilegierade därför de som var villiga att arbeta med järnframställning med skattelättnader och andra förmåner i syfte att locka människor till bergsbruket. De bergsbrukande bönder, bergsmän, som levde runt omkring Västerbergslagen sysslade med gruvdrift och förädlade järnmalm till tackjärn i masugnar. Tackjärnet i sin tur transporterades till bruk som de i Hagge, Larsbo och Malingsbo där det smiddes till stångjärn med hjälp av eld och vattenkraft. Stångjärnet transporterades sedan genom Västmanland och vidare utomlands.

Trakten kring Malingsbo befolkades troligtvis först kring 1500-talets början.¹ Motivet till permanentbosättning i Malingsbo var troligtvis järnframställningen. Malingsbosjöns utlopp i Hedströmmen utgjorde ett mycket fördelaktigt läge för vattendrivet stångjärnssmide. Under 1600-talet skedde en viss inflyttning av svedjebrukande finländare till skogarna i området. Många av dessa blev senare kolare i bruksverksamheten.

Malingsbo var som tidigast, under 1500- och 1600-talen, ett kapellag under Söderbärke. Malingsbo socken bildades 1708 genom en utbrytning från Söderbärke socken. Vid kommunreformen 1863 delades socknens ansvarsområden upp mellan Malingsbo församling och landskommun. De kyrkliga frågorna omhändertogs därefter av församlingen medan de borgerliga frågorna behandlades av landskommunen. Landskommunen uppgick i Söderbärke landskommun 1953, som i sin tur uppgick i Smedjebackens kommun 1974. Malingsbos församling uppgick i Söderbärke församling 1970. Mellan 1863 och 1962 utgjorde Malingsbo ett eget pastorat.²

¹ Dunderberg, 1986, s.7

² Internet 1

1700-tals karta som markerar Malingsbo bruk i förhållande till Västmanland

HISTORIK

Malingsbo får en egen kyrkogård

Malingsbo socken fick inte något eget begravningsstillstånd förrän 1754, 46 år efter det att socknen bildats. Som konsekvens av detta kom Malingsboborna att behöva flytta avlidna till Malingsbo till Söderbärke för begravning på Söderbärkes kyrkogård.³ Trots att Malingsbo socken formellt fick bedriva jordfästningar från och med 1754 lät kyrkogårdens tillkomst vänta i ytterligare 32 år. Den första kyrkogården invigdes av dåvarande kyrkoherde Johan Vastenius den 17 september 1786. På grund av svåra terrängförhållanden planerades kyrkogården till en plan yta väster om Hedströmmen. Innan kyrkogården uppfördes fanns en krog på platsen.⁴

Enligt en lokal sägen ville inte invånarna i Bisen vara med och anlägga kyrkogården när den först uppfördes på 1780-talet. På grund av detta tilläts inte Bisenborna begravas på Malingsbo kyrkogård förrän de berett en åker till Malingsboborna. Åkern kom att kallas för *Biskyrkogården* eller ”*biskörgård*”. Det sägs att Biskyrkogården aldrig växer igen, men det beror nog främst på att den fortfarande är i bruk.⁵

Utvidgningar under 1800-talet och bruksdöden

Tyvärr finns inga kartor som kan visualisera kyrkogårdens utseende under 17- och 1800-talen. Enligt skriftliga källor och tidigare litteratur utvidgades kyrkogården för första gången 1801. Detta berodde på att den ursprungliga kyrkogården blivit helt fullbelagd.⁶ Under 1850-talet utvidgades kyrkogården ännu en gång, troligtvis till en storlek motsvarande nuvarande område A. Lika som i föregående fall var platsbrist den primära anledningen till utvidgningen.

Befolkningen i Malingsbotrakten ökade stadigt under hela 1800-talet tills Malingsbo bruks nedläggning 1891. Samma år som nedläggningen inträffade sjönk invånartalet med en dryg tredjedel.⁷ Nedläggning var en del i ett större historiskt sammanhang som ofta kallas ”bruksdöden”, en strukturrationalisering som föregicks av avregleringar inom bergsbrukssektorn samt ökade krav på investeringar i ny och kostsam teknik för järnförädling. För att parera effekterna av bruksdöden övergick många aktörer inom järnframställning till annan skogsbruksrelaterad verksamhet. 1899 köptes Malingsbo bruk av Domänstyrelsen (senare Domänverket, ett statligt affärsverk med ansvar för svensk skog). Från 1902 till 1968 höll Skogshögskolan sommarkurser i Malingsbo.⁸ På kyrkogården är bruksdödens effekter främst skönjbara i en stagnation av påkostade utvidgningar mellan 1850-talet till 1950-talet. Den befintliga kyrkogården omlades istället till den grad att kyrkogården i början av 1950-talet i princip saknade gravar uppförda tidigare än 1920.

³ Dunderberg, 1986, s.24

⁴ Dunderberg, 1986, s.24

⁵ Informanter, se källförteckning

⁶ Dunderberg, 1986, s.24

⁷ Dunderberg, 1986, s.26

⁸ Internet 2

Historiska bilder över Malingsbo gravkor, okänd fotograf, okänt årtal. Källa: kulturmiljöbild

Brukspatroner

Malingsbo bruk grundades av vallonbördige Marcus Kock på 1600-talet och ärvdes, såldes och förvaltades av bland andra Anna Kock Trotzig, Johan von Wullen, Anna von Wullen, Marcus Cronström, Peter Snack och Abraham Robsahm tills att dess att bruket hamnade i händerna på Carl Gustav von Ehrenheim 1737.⁹ Carl Gustav von Ehrenheim dog 1766 och lämnade bruket i händerna på sin hustru Sara Regina Ehrenheim (född Tersmeden). Sara Regina regerade bruket efter sin makes död, och Malingsbo bruk stannade i familjen Ehrenheim till 1861. Den sista Ehrenheimska ägaren var Pehr Jakob von Ehrenheim som ägde och förvaldade Malingsbo bruk mellan 1854 och 1861.¹⁰ Malingsbo bruk såldes sedan till familjen Heijkenskjöld, ägare till Klotens bruk. I samband med detta kom bruken vid Malingsbo, Kloten, Björsjö och Nyfors att placeras under samma falang. Carl Selim Heijkenskjöld styrde storföretaget till sin död 1871 och var vid sidan av brukspatron ägare till de olika bruken samt riksdagsman och tidigare medlem i bondeståndet.¹¹

Heijkenskjöldska gravkoret

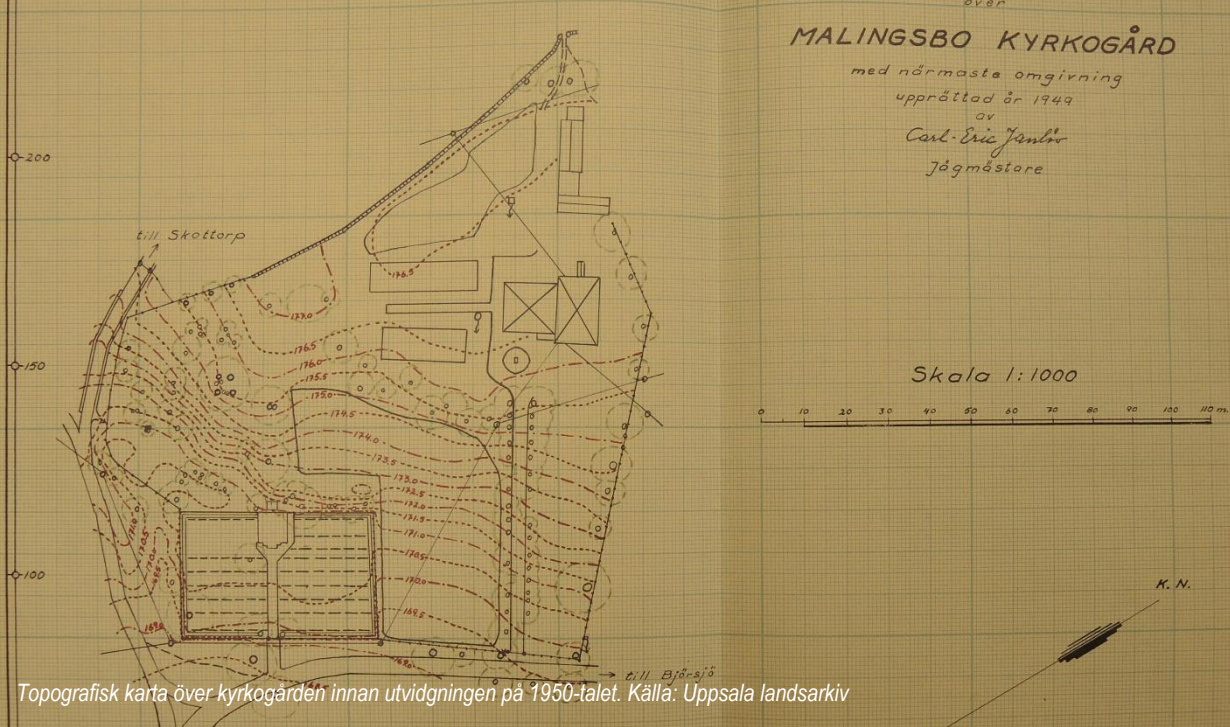
Kyrkogårdens gravkor uppfördes sannolikt i samband med att Carl Selim Heijkenskjöld avled och begravdes på kyrkogården 1871. Gravkoret innefattade fram till 1960-talet en begravningsplats belägen inuti byggnaden under ett trägolv. Gravplatsen kunde nås via en lucka i golvet. Sju begravingar ägde rum inuti koret mellan 1871 och 1924.¹² Därefter förföll gravplatsen under växande fuktproblem. Gravkoret hade inte någon ordentlig dränering och hålrummet under byggnaden ansamlade stora mängder fukt som vandrade uppåt genom trägolv och väggar. Detta föranledde rötskador på innergolvet samt ett begynnande sönderfall av byggnadens rappade ytterväggar. Byggnaden var dock inte skadad i konstruktionen, troligtvis tack vare ett nytt skiffertak som uppfördes kring 1950-talets andra hälft. Församlingen önskade fylla igen gravkoret och utföra en ny yt-dränering samt rappa om de skadade ytterväggarna. Renoveringen skulle bekostas av en fond som upprättats av slkten Heijkenskjöld för framtida underhåll av gravkoret 1875. Förslaget fick medgivande från landsantikvarien i Falun och arbetet med att reparera koret tog fart. Gravkoret har renoverats flera gånger sedan 1963. Den senaste restaureringen ägde rum kring 2007 och innefattade takrenovering samt putsåtgärder.

⁹ Dunderberg, 1986, s. 11

¹⁰ Dunderberg, 1986, s.14-15

¹¹ Dunderberg, 1986, s.15-16

¹² ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, handlingar angående kyrkogård, 08/6700 00 Riksantikvarieämbetet, Byggnadsminnesavdelningen, från Malingsbo församlings kyrkoråd angående gravkoret

Utvidgning mot norr

Mot slutet av 1940-talet var kyrkogården fullbelagd. Motorsågen hade medfört ett temporärt uppsving för skogsindustrin och ökat välbefinnande i Malingsbo, vilket föranledde planeringen av nuvarande område B. Som tidigare nämnt innefattande den gamla kyrkogården knappt några gravrätter från tiden innan 1920 vid 1950-talets intåg. Begravningsstrycket måste således varit relativt högt mellan 1920 och 1950.¹³ Utvidgningen planerades i en björkslyttat sluttning väster om kyrkogården. Det nya området innefattade stora höjdskillnader mot den befintliga kyrkogården och behövde således omformas till terrasser för att kunna tas i bruk. Den nya kyrkogården föreslogs dispositioneras till fyra separata avsatser varav de lägre skulle brukas för ensamgravar och de övre som familjegravar.¹⁴ Arbetet påbörjades sommaren 1951 utefter en arbetsbeskrivning utfärdad av trädgårdsassistent C H Arvidsson från Falun i april samma år.

Av arbetsbeskrivningen framkommer att marken först grovplanerades med grävmaskin till två decimeter under planerad marknivå.¹⁵ Grävmaskinen, en "Tracktraktor" TD18 lånades in från Högfors bruk, men marken var stundvis för brant för att traktorn skulle kunna verka effektivt. Problemet löstes med hjälp av 5-6 Malingsbobor som höll emot traktorn när den skulle köra i den branta terrängen.¹⁶ Slänten söder om område B bevarades i största möjliga mån, men slätades ut något. Stenar som inte kunde användas i kyrkogårdens olika murverk gömdes under den nyuppförda parkeringsplatsen i söder.

Stenhuggaren Axel Wall från Söderbärke anlätades för att uppföra den kallmurade dubbelmuren i granit i söder samt diverse mindre granittrappor och stödmurar till terrasserna.¹⁷ De stora höjdskillnaderna mellan område A och nya område B överbryggades med hjälp av stocktrappor. Gravkapellet rappades och fasadrenoverades i samband med utvidgningen. Som tidigare nämnts förstördes den rappningen på grund av fuktproblem ett drygt decennium senare.

1954 ordnades och omstrukturerades delar av nuvarande område A. Särskilt fokus fick de norra delarna av området där majoriteten av kyrkogårdens äldre gravvårdar fanns. Dessa gravar var uppförda mellan 1917-1935, och således inte mer än 20-30 år vid tiden för omstruktureringen. Det är dock inte helt osannolikt att sådana gravvårdar trots sin ringa ålder ansågs hopplöst omoderna och plottriga för sin samtid.

¹³ ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, beskrivning till ritning nr 1259 b... handlingar angående justering av gamla kyrkogårdsområdet i Malingsbo februari 1954

¹⁴ ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, beskrivning över förslag till utvidgning av kyrkogården i Malingsbo

¹⁵ ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, nyanläggning vid Malingsbo kyrkogård enligt ritning 761

¹⁶ Informanter, se källförteckning

¹⁷ ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, anbud på stenarbete på nya kyrkogården Malingsbo

Bild över den nyanlagda västra kyrkogårdsdelen, nuvarande område B. Källa: Uppsala landsarkiv

Modernismens kyrkogårdsideal

Trots att kyrkogården härstammar från 1700-talet, är det perioden 1920-1970 som lämnat störst avtryck på kyrkogården som den ser ut idag. Med bakgrund i detta är det intressant att titta närmare på de arkitektoniska och estetiska ideal som låg bakom kyrkogårdens utveckling under tidsperioden. Från och med 1910-talet förde arkitekter och formgivare en intensiv debatt kring kyrkogårdarnas utformning. Det sena 1800-talets heterogena kyrkogårdsmiljöer kritiserades för att vara röriga och dominerade av serietillverkade och skrymmande gravanordningar i sten. Arkitekten och formgivaren Torsten Stubelius omnämnde exempelvis den Norra kyrkogården i Stockholm som:

”En stämningslös öde stenöken, utan rumsbegränsning. Ändlösa schackbrädsindelade fält, som till och med lida brist på träd och skylande planteringar. Öfverallt dessa fula kistliknande grafkullar, som störa sinnet, som väcka känsla af att den döde ligger därinne, ofvan jord, föga skyddad af lösa torvor. Det är sparsamt med gräsmattor, som åtminstone i någon mån kunde förmedla öfvergången med naturen; mest står marken lika tröstlöst jordsvart som de höga polerade granitvårdar, hvilka öfverallt bryta och irritera landskapets linjer, fritt mot luften som de alltid stå. Det finns knappt ett monument med vacker form och vacker inskrift, få i lämpligt material, inga som lämpats för terrängen än mindre efter monumentet bredvid. Råast verkar själva vårdarna, alla dessa obelisker, afbrutna kolonner och träkorsformer i svart polerad granit, och nu som sista modet de på ena sidan polerade bautastenarna. Värst är kanske den vita marmorn.”¹⁸

Debatten utmynnade i ett nytt tänk kring kyrkogården som arkitektonisk miljö. Arkitekten Harald Wadsjö var en pionjär i sammanhanget, och propagerade för att kyrkogården skulle behandlas som en helhet. Nya gravvårdar i äldre områden skulle utformas så att de passade tillsammans med det befintliga beståndet, gärna med inspiration efter förindustriella, hantverksmässigt utformande gravvårdar. Gravvårdar i nya områden skulle utformas enligt moderna premisser av arkitekter och konstnärer. Wadsjö ansåg att den moderna kyrkogården skulle präglas av horisontell sammanhållning. Gravvårdar i nytillkomna områden skulle helst placeras i enhetliga rader mot en fond i form av en mur eller en rygghäck. Rygghäckarna höll samman den horisontella linjen och skapade enhetlighet, samtidigt som de även kunde användas för att dela in kyrkogården i harmoniska och lugna rum. I de fall då tillämpning av rygghäckar inte var möjligt rekommenderades liggande hällar.¹⁹ Wadsjös idéer fick starkt genomslag på många kyrkogårdar runt om i Sverige. I Malingsbo finns exempelvis öppna områden med stor andel hällar i nuvarande område A. I nuvarande område B, som uppfördes i början av 1950-talet, återspeglas Wadsjös kyrkogårdsideal i de terrassmurar och rygghäckar som agerar fondverk åt områdets gravvårdar.

¹⁸ Zachrisson och Kempff, 2007, s.80-81

¹⁹ Andreasson, 2012, s.82-83

Man bör lära sig att gräs är vackrare än sand

”Om man bara kunde lära sig att grönt är vackrare än brungult, att gräs är vackrare än sand, att liv, spirande, knoppande liv är bättre än steril, krattad sand. Det är besvärligt att få en gräskulle vacker, men det finns numera så mycket annat att välja, som lämpar sig till plantering på gravar. Vi ha t. ex. *Sedum spurium*, *S. spurium splendens*, *S. eversi*, *Phlox setacea atropurpurea*...”²⁰

Wadsjö förespråkade liksom många andra samtida kyrkogårdskritiker en ökad ordning på kyrkogården. Och sakta men säkert vann de nya kyrkogårdsidealen mark. Detta skedde dels mot bakgrund av opinionsbildande tävlingar, men även med bakgrund i olika former av regleringar.²¹ Nya områden och kvarter utformades allt oftare utifrån fastställda riktlinjer om höjd, stil och form utfärdade av arkitekter, trädgårdsmästare eller kyrkoherdar. Grönskan och utrymmet mellan gravstenarna var en mycket viktig parameter i utformningen av de moderna kyrkogårdarna. I Dalarna uppmärksammades de undermåliga kyrkogårdsmiljöerna bland annat i en opinionsbildande artikel, troligtvis skriven av länsträdgårdsmästaren Rudolf Larsson i Borlänge tidning i oktober 1935.

Larsson ansåg att smakfull användning av blommor och grönska kunde lyfta fram en god stämning och personlig prägel på kyrkogården. Han ansåg precis som Torsten Stubelius att befintliga kyrkogårdar var på tok för dominerade av storskaliga stenmonument. Särskilt störande ansågs monumentala sand- och grusgravar tillsammans med dåligt omhändertagna allmänna linjegravar:

”På många kyrkogårdar i vårt land – exempel finnas även i vårt län – påminna de allmänna gravkvarteren om krigskyrkogårdar med sina hopträngda och vanvårdade små gravkullar och sin massa fallfärdiga kors. Även familjekvarteren äro föga tilltalande. Utom att de ej sällan äro vanvårdade, verka de ofta som ödsliga stengårdar på grund av en överflödande massa av gravstenar, den ena större och pråligare än den andra. De ge ofta intryck av en gravvårdsutställning samtidigt som de tjäna som taxeringskalender. Ett fel, som förekommer allmänt inom vissa församlingar, är benägenheten att vräka upp sandmassor på gravarna. Det finns stora gravar täckta av bara sand, och mitt i denna sterila sandöken för någon stackars blomma ett tynande liv.”²²

Ett annat problem som framhölls var enskilda gravrättsinnehavares oförmåga till att vårda sina gravar på ett erforderligt sätt. Larsson yrkade för att i största möjlig mån hålla lagar och förordningar borta från gravarna, men detta innebar även ett ökat ansvarstagande för enskilda gravägare. Arkitekter och trädgårdsmästare ansåg vid tiden att kyrkogården var en helhet som kunde förstöras av en enda felaktigt placerad eller vanvårdad gravvård. För att förhindra sådana incidenter instiftades bestämmelser för hur kyrkogården, dess växtlighet och gravvårdar skulle se ut. Dessutom tillkom en lag som tillät församlingen att ta bort gravvårdar som vanvårdades.

”Numera söker man genom bestämmelser av olika slag få förhållandena mer enhetliga. I vissa kvarter tillåtas inga gravkullar alls, utan endast en plan gräsmatta med plantering av lämpliga blomsterväxter i gräsmattan närmast vårderna, eller kalkstens-, eventuellt skifferplattor på gravarna med inplantering av lämpligt växtmaterial mellan fogarna och närmast vårderna. Sandkullar och hela sandgravar få icke förekomma. Beträffande gravhäckar får man icke plantera andra än sådana som lämpa sig för klimat och jordmån och som harmoniera med gravarna och omgivningen. Man kräver att gravarna skola skötas, eljest begagnar man sig av den möjlighet lagen ger att jämna en ovårdad gravvård med marken.”²³

²⁰ Dalarnas museums klipparkiv, Borlänge tidning 1935-10-19, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska, s.2-3

²¹ Andreasson, 2012, s.84

²² Dalarnas museums klipparkiv, Borlänge tidning 1935-10-19, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska, s.1

²³ Dalarnas museums klipparkiv, Borlänge tidning 1935-10-19, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska, s.2

Ett annat sätt att säkerställa skötseln av kyrkogården var att anställa en kyrkogårdsträdgårdsmästare som kunde se till skötseln av kyrkogården. Detta kom att bli särskilt viktigt sedan kyrkogårdens växtlighet fått ett uppsving i betydelse från arkitekternas håll.

”På stora kyrkogårdar kan man ibland få se avdelningar, där varje grav vårdas genom kyrkogårdsförvaltningen eller av kyrkogårdsträdgårdsmästare. Här kan man nå fram till enhetlig och planmässig skötsel av gravarna. En sådan avdelning ger ett lugnt intryck – om den icke är schablonmässigt anlagd – vitt skild från det ibland kaotiska virrvarr, som kan råda i andra kvarter...”²⁴

Mekanisering av kyrkogårdens skötsel

Debatten rörande kyrkogårdens ordnade utformning och ökade grönska fick tillslut ett starkt genomslag runt om på landets kyrkogårdar. Vissa kyrkogårdar omgestaltades medan andra helt omdanades. Generellt fick växtligheten och skötseln av densamma en mycket stor betydelse på landets kyrkogårdar från och med 1930-talet och framåt. Under 1940- och 1950-talen utvecklades idéerna vidare för att anpassas till nya verktyg såsom motorgräsklippare och andra handredskap. Mekaniseringen av kyrkogårdsskötseln nådde Malingsbo i början av mars 1953. Då mottog Malingsbo församling offerter på två motorgräsklippare, en ”Clio” 20” m/gräsuppsamlare samt en ”Qualcast” 16”, m/gräsuppsamlare. Några dagar senare kom en till offert för häckklippare av samma märke. Offertens avsändare var Bergslagens Järnvaruaktiebolag i Ludvika.²⁵

1950-talets växtlighet

Vid tiden för Malingsbo kyrkogårdsexpansion norrut hade 1930-talets aggressiva opinionsbildande cementserats till norm och växtligheten var ett självklart inslag på den moderna kyrkogården. I Malingsbo upprättades en växtförteckning och en växtkarta som tydligt klargjorde hur kyrkogårdens växtlighet skulle placeras. Växtförteckningen finns återgiven i sin helhet nedan. Kartan har tyvärr inte funnits bland de genomsökta arkivalierna. I vilken utsträckning följande växter faktiskt planterades på kyrkogården får förbli osagt. Listan skänker dock en god inblick i vilka växter som blivit vanliga på kyrkogården kring 1900-talets mitt. Goda riktlinjer, ifall det finns intresse för återplanteringar på kyrkogården.

Växtförteckning

1. Blå Oxbär, *Cotoneaster acutifolia* häckplanterat 100 meter/300 stycken, 3 per löpmeter
2. Korallkornell, *Cornus alba sibirica*, 9 stycken
3. Gullrips, *Ribes aureum*, 13 stycken
4. Storblommig rosenry, *Lonicera tatarica rosea*, 15 stycken
5. Lind i stamform, *Tilia grandiflora*, 3 stycken
6. Lönn i stamform, *Acer platanoides schwedleri*, 1 stycken
7. Lönn i stamform, *Acer platanoides schwedleri*, 1 stycken
8. Berberis, *Berberis thunbergii*, häckplanterat 50 meter/150 stycken, 3 per löpmeter
9. Rosenoxbär, *Cotoneaster dielsiana*, 70 meter/205 stycken, 3 per löpmeter
10. Vresros, *Rosa rugosa* F. J. *grootendorst*, röd, 15 stycken
11. Brudspirea, *Spiraea arguta*, 15 stycken
12. Sävenbom, *Juniperus sabina tamaricifolia*, 6 stycken
13. Röd aronia, *Aronia arbutifolia*, häckplanterat 16 meter/50 stycken, 3 per löpmeter
14. Måbär, *Ribes alpinum*, häckplanterat 34 meter/102 stycken, 3 per löpmeter
15. Vresros, *Rosa rugosa* Dr *Eckener*, häckplanterat 30 meter/95 stycken, 3 per löpmeter
16. Rosenspirea, *Spiraea bum. Forebelli*, 7 stycken
17. Färgginst, *Genista tinctoria*, 7 stycken
18. Liten rosenkvitten, *Ceanomeles japonica*, 8 stycken

²⁴ Dalarnas museums klipparkiv, Borlänge tidning 1935-10-19, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska, s.2

²⁵ ULA, Malingsbo kyrkoarkiv, OIb, offerter på maskiner från bergslagens järnvaruaktiebolag i Ludvika

19. Korallkornell, *Cornus alba sibirica*, 7 stycken
20. Kinesisk gulros, *Rosa hugonis*, 4 stycken
21. Bergsros, *Rosa pendulina*, 4 stycken
22. Bergstall, *Pinus montana unicata*, 12 stycken
23. Norrlandsschersmin, *Philadelphus Waterton*, 4 stycken
24. Flockoxbär, *Cotoneaster multiflora*, 9 stycken
25. Ölandstok, *Potentilla fruticosa*, 6 stycken
26. Dvärgmandel, *Amygdalus nana*, 9 stycken
27. Rött oxbär, *Cotoneaster integerrima*, 10 stycken
28. Vresros, *Vresros Signe Relander*, häckplanterat 33 meter/100 stycken, 3 per löpmeter
29. Rosenoxbär, *Cotoneaster dielsiana*, häckplanterat 40 meter/80 stycken, 2 per löpmeter
30. Vit Ölandstok, *Potentilla Weitchii*, häckplanterat 33 meter/100 stycken, 3 per löpmeter
31. Flockoxbär, *Cotoneaster multiflora*, häckplanterat 28 meter/56 stycken, 2 per löpmeter
32. Virginiahägg, *Prunus virginiana*, 1 stycken, stamträd
33. Svensk häggmispel, *Amelanchier canadensis*, 3 stycken, stamträd
34. Rysk kornell, *Cornus alba stolonifera flaveramea*, 12 stycken
35. Virginiahägg, *Prunus virginiana*, 1 stycken, stamform
36. Benved, *Evonymus europaea*, 12 stycken
37. Vitoxel, *Sorbus aria o lutescens*, 1 stycken, stamform
38. Rosenhallon, *Rubus odoratus*, 13 stycken
39. Buskros, *Rosa parkfeuer*, 6 stycken
40. Ungersk syren, *Syringa josikaea*, 11 stycken
41. Spirea, *Spiraea tricarpha*, 11 stycken
42. Oxel, *Sorbus intermedia*, 1 stycken, stamform
43. Vitoxel, *Sorbus aria lutescens*, 1 stycken
44. Gullrips, *Ribes aureum*, 6 stycken
45. Skogsovlon, *Viburnum opulus sterile*, 18 stycken
46. Rosentry, *Lonicera tatarica*, 7 stycken
47. Bukettapel, *Malus sargentii*, 23 stycken, buskform

KRONOLOGI

1708	Malingsbo socken bryter sig ut från Söderbärke men utan egen begravningsrätt
1754	Malingsbo får tillstånd att anlägga en egen kyrkogård eftersom det är olägligt att transportera döda för begravning i Söderbärke
1786	Kyrkogården invigs den 17 september av dåvarande kyrkoherden Johan Vastenius
1801	En första utvidgning av kyrkogården äger rum sedan sedan den blivit fullbelagd
1850-1860	Kyrkogården utvidgas till en storlek motsvarande dagens område A
1871	Det Heijkensköldska gravkoret uppförs över brukspatron Carl Selim Heijkensköld
1924	Den sista jordfästningen äger rum i gravkoret
1950	Kyrkogården är åter fullbelagd och församlingen börjar planera för en utvidgning åt väster
1963-1964	Gravkoret fylls igen med jord, dräneras och rappas om utvändigt. Under slutet av 1950-talet byttes även taket på gravkoret
2007	Gravkoret genomgår fasad- och takrestaureringar.

En av de ursprungliga planerna för kyrkogårdens utvidgning 1951. Kartan är från 1950 och är i originalutförande mycket blek. Bilden på kartan har förvrängts digitalt så att den ursprungliga kartans linjer blivit mörkare. Källa, Uppsala Landsarkiv, Malingsbo kyrkoarkiv, Olb.

ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING - KYRKOGRÅRDEN IDAG

Översikt och läge

Kyrkogården är situerad i en sluttning väster om Nedre Malingsbosjöns genomlopp till Hedströmmen. På en höjd i sydöst finns Malingsbo kapell samt Malingsbo herrgård. Kyrkogården består av två områden varav det äldsta (A) är beläget på plan mark öster om det Heijkenskjöldska gravkoret. Det yngre området (B) är beläget i terrasser i en sluttning väster om gravkoret.

Byggnader

I kyrkogårdens mitt finns ett monumentalt gravkor från 1871. Gravkoret uppfördes ursprungligen för den Heijkenskjöldska släkten i en sparsmakad klassicistisk stil. Idag har byggnaden släta, vitputsade fasader och kraftigt markerad takfot. Byggnadens österfasad markeras av en kraftig fronton med tympanonfält på vilket ett stort plåtbeklätt träkors vilar. Frontonen markeras vidare av två akroterier på var sida tympanonfältet. Byggnaden har ett skiffertak med plåtbeklädda detaljer. Ovan ingången till gravkoret, som är belägen i gravkorets österfasad, finns en dorisk arkitrav innehållandes triglyfer med gutta. Byggnadens fönster är symmetriskt ställda i grupper tre längs den södra och den norra fasaden. Fönstren är högsmala och rundbågiga. Gravkorets ingång med sitt spegeldörrspar flankeras av två pilastrar och kröns av ett lunettfönster. Spegeldörrarna är smyckade med kors i de övre speglarna. Byggnaden har en sockel av huggen granit.

Murverk

Lejonparten av kyrkogårdens murverk består av kallmurade terrassmurar i gråsten. I söder finns en gråstensmur från 1951. Muren är mycket precist huggen och har en krökt form som avslutas i en skarp ”krok” mot parkeringsplatsen i sydväst.

Terrasser

Kyrkogården är indelad i olika terrasser. Område A är till sin helhet en terrass med stödmurar längs med kyrkogårdens yttersidor i söder, norr och öst. Område B är beläget i en sluttning som delats upp i fyra separata terrasser av stödmurar om cirka en halv meters höjd vardera.

Gjutjärnsstaket

I norr avgränsas kyrkogården av ett gjutjärnsstaket.

Axel Walls kallmurade gränsmur från 1950-talets början. Gravkorets södra fasad i förgrunden

Ingångar och grindar

Kyrkogården går att nå från ingångar i syd och öst. Två ingångar löper från parkeringen via öppningar i murverk respektive omgärningshäck in på kyrkogården. Kyrkogårdens äldsta bevarade ingång är situerad i linje med ingången till det Heijkensjöldska gravkoret. Ingången flankeras av två kallmurade gråstenspelare. Mellan pelarna finns en gjutjärnsgrind. En gjutjärnstrappa leder upp på terrassen där en asfaltsväg löper fram till gravkoret. Gjutjärnstrappan är en av flera gjutjärnstrappor i Malingsbo. Enligt Dunderberg ska trapporna som även finns vid kyrkan och herrgården härstamma från Björsjö hytta som var en del av Malingsbo bruk under 1700- och 1800-talen. På var sida av ingången växer stora tujor som ramar in den axiala gångvägen och gravkoret i kraftfull siktlinje (se bild nedan).

Trappor

Kyrkogården innehåller fyra trappor i materialen gjutjärn, granit eller trä. Gjutjärnstrappen är belägen vid kyrkogårdens ingång i öst och är gjuten med ett karaktäristiskt räfflat mönster. Granittrappen är belägen precis norr om gravkoret och överbryggar en första nivåskillnad mellan område A och B. Övriga trappor är tillkomna i senare tid och är uppförda i tryckimpregnerat trävirke.

Kyrkogårdens huvudentré i öster. Observera hur entrépartiet är situerat i linje med gravkorets ingång

Häckar

Kyrkogården innefattar flera rygghäckar som avgränsar gravrader i område B. Längs med stödmuren i område A växer en omgärningshäck av måbär. Söder om område A växer ett antal större buskar och häckar.

Träd

På kyrkogården växer bland annat ek, tall, björk, rönn och tuja.

Gångar och vägar

Gångvägar och stigar i område A är asfalterade. I område B är de stigar som finns grusade men utan någon speciell formkattning eller liknande.

Belysning

Två herrgårdslyktor finns infästa på var sida om ingången till det Heijkenskjöldska gravkoret.

Gjutjärnsstaket längs med kyrkogårdens norra långsida. Det är oklart när staketet är uppfört, och var det producerats. En avbruten stolpe på stödmuren i kyrkogårdens nordöstra hörn (bilden till höger) antyder att staketet tidigare haft en annorlunda sträckning

Måbärshäck längs kyrkogårdens östra långsida

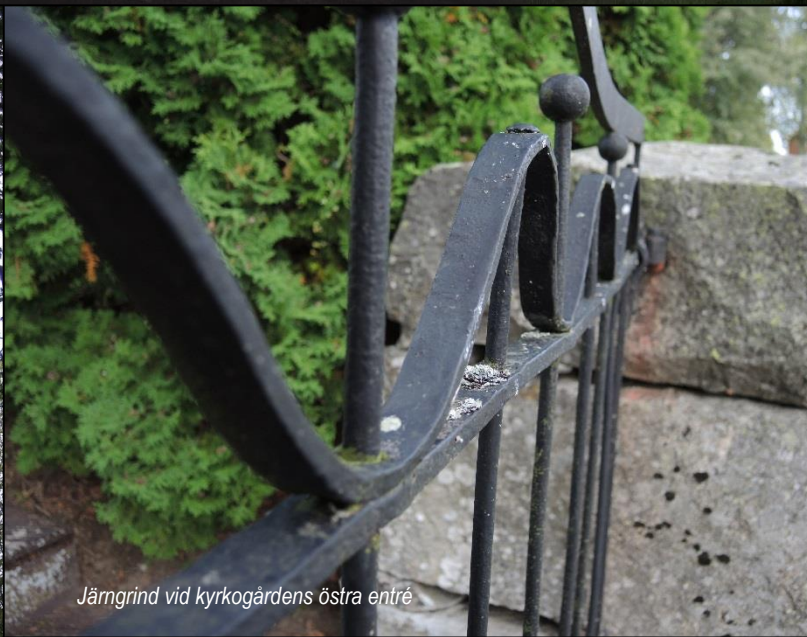
Gravkorets tympanonfält tillsammans med byggnadens doriska arkitrav nedan. Vid sidorna av tympanonfältet byggnadens akroterier.

Gravkorets från öster. Notera det symmetriska entrépartiet

Kyrkogårdens nordvästra hörn tillsammans med stödmur och granittrappa från 1950-talet samt en äldre ek.

Järngrind vid kyrkogårdens östra entré

Stödmur i natursten, område A:s terrass. Troligen omlagt av Axel Wall på 1950-talet

Stödmur i område B, uppförd under 1950-talet av stenhuggaren Axel Wall från Söderbärke

Översikt över område B. Bild tagen från söder

OMRÅDESBESKRIVNINGAR

Område A

KARAKTÄRISERING

Etablering	1786, 1801, 1850-tal. Området uppstod i sin nuvarande form efter en utvidgning kring 1850. Den äldsta gravvården i området är ett gjutjärnskors uppfört 1868. Majoriteten av områdets gravvårdar är uppförda efter 1930.
Historiska gravtyper	Familjegravar samt enskilda och allmänna kistgravar.
Terräng och läge	Området breder ut sig på en stor plan terrass ostsydost om det Heijkenskjöldska gravkoret. I nordväst finns en sluttning och område B, i öst en bilväg samt ett mindre våtmarksområde invid Nedre Malingsbosjöns utlopp i Hedströmmen. I norr finns en öppen gräsplan och i söder kyrkogårdens parkeringsplats.
Gångar och belysning	Området korsas av två asfalterade gångvägar som sträcker sig från kyrkogårdens två primära ingångar till det Heijkenskjöldska gravkoret. Det finns två herrgårdslyktor infästa på var sida om dörren till det Heijkenskjöldska gravkoret.
Träd och buskar	Längs med områdets norra och östra kant växer låga måbärshäckar ovan terrassens stödmur. I söder finns diverse småbuskage. Området innehåller flera tujor, varav två är situerade på ömse sida kyrkogårdens ingången på områdets östra sida. Det finns även mycket storvuxen tuja direkt sydost om gravkoret.
Gravvårdar	Området innehåller främst gravvårdar uppförda efter 1930- och 1940-talen. I områdets södra del finns ett stort bestånd av hållar, bredlåga och låg-smala diabasgravvårdar. De flesta stående gravstenar är ganska små till sin storlek, symmetriska och med rundad eller rak topp. Hållarna är små och enkla, samt uppförda i kronologisk ordning, möjligtvis som gravvårdar över allmänna linjegravar. Områdets norra delar domineras av bredlåga gravstenar uppförda under 1960–1970-talen i olika sorters granit. Det finns både symmetriska och asymmetriska gravstenar. Områdets norra delar innefattar även tre metallkors, varav ett gjutjärnskors från 1868. Det finns även ett mindre antal äldre gravstenar. Söder om gravkoret löper en separat rad med gravar innehållandes två sandgravar, en håll och en monumental familjegrav i diabas. Precis sydväst om gravkoret, under den storvuxna tujan som beskrivs ovan, finns ännu en monumental sandgrav över familjen Tham.
Miljöskapande egenskaper	Sammanhållningen av små gravstenar och diabashållar i områdets södra delar bidrar till en sammanhållen karaktär. Gravvårdarna i denna del av området är även patinerade på ett sätt som ger området en ålderdomlig karaktär. Detta trots att de flesta av områdets gravvårdar är uppförda under 1930- och 1940-talen.

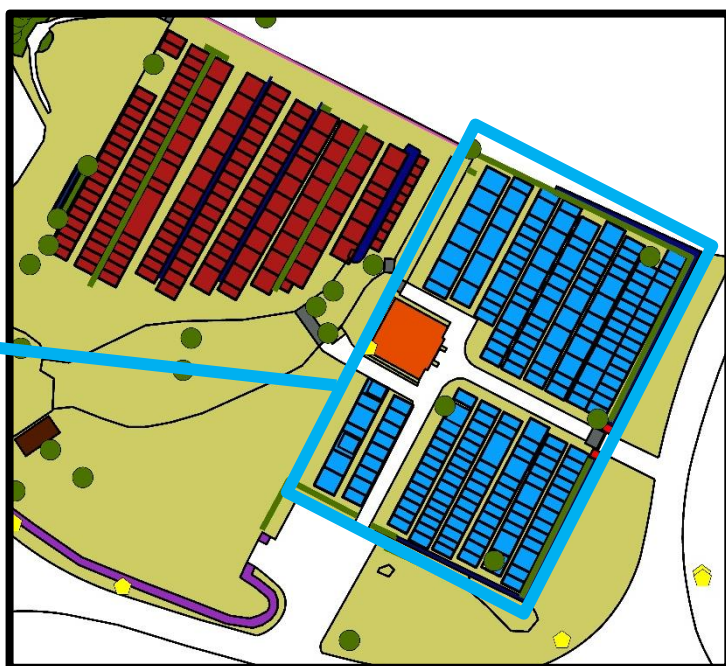
Översikt över området A:s södra del. Notera grästuvorna, vid vilka hållar ligger

Översikt över områdets norra del, flera moderna gravvårdar blandas med äldre gjutjärnskors och låga äldre gravvårdar

Översikt över område A från kyrkogårdens parkering i söder

Värdering

- Gravvårdar i stål, gjutjärn eller andra metaller har en lokalhistorisk anknytning till Malingsbos förflutna som bergbruksort. Gravvårdar med titlar som bär anknytning till skogsbruket har en lokalhistorisk koppling till Malingsbos skogsindustri och Skogshögskolans verksamhet mellan 1902 och 1968.
- Den södra delen av området innefattar patinerade diabasgravstenar och hällar, som trots sin överhängande ringa ålder skänker den södra delen av området en ålderdomlig karaktär. Det finns även flera äldre gravvårdar bland dessa, exempelvis A63-65 och A80. Dessa gravvårdar är särskilt viktiga för områdets karaktär.
- Den Thamska familjegraven sydöst om Heijkenskjöldska gravkoret är speciell och ovanlig, särskilt som den omges av ett enormt träd. Graven bär även starka personhistoriska värden kopplade till familjen Tham. Emma Maria Johanna Tham var dotter till riksdagsmannen och bruksägaren Vollrath Tham (1836-1909).
- De modernistiska gravvårdarna i områdets norra delar återspeglar senmodernistiska arkitekturideal så som enhetlighet i form och storlek och storskalig monoton.

Urvalspremisser

Gravvårdar som besitter en eller flera skyddsvärda egenskaper (se bilaga 1) tillskrivs mycket högt skyddsvärde. Inom område A finns särskilt många gravvårdar med de skyddsvärda egenskaperna:

- Hög ålder
- Rik inskription
- Ovanlig på kyrkogården
- Del av värdefullt sammanhang (rik patina)

Patinerade gravvårdar i områdets södra delar tillskrivs högt skyddsvärde i syfte att bevara områdets ålderdomliga karaktär.

Särskilt skyddsvärda gravvårdar

Gravnummer	Ålder	Namn på grav	Skyddsvärde
A5-6	1956	Ludvig Fahlström	Högt
A8-9	1940-tal	Handlare Johan Persson	Mycket högt
A10	1914	Småskolelärarinnan Anna Sofia Lundeberg	Mycket högt
A11-12	1898	Kyrkoherde L A Reutermark	Mycket högt
A23	1948	Karl Larsson	Högt
A24	1949	Mina Fredriksson	Högt
A25	1950	Hilda Eriksson	Högt
A26	1950	Anders Eriksson	Högt
A27	1950	Karl Andersson	Högt
A28	1952	Ragnar Johansson	Högt
A30	1953	Anton Persson	Högt
A31	1953	Arvid Andersson	Högt
A32	1950-tal	Matilda Andersson	Högt
A33-35	1876	Emma Maria Johanna Tham	Mycket högt
A39	1945	Johan Larsson	Mycket högt
A40	1946	Eva Jansson	Mycket högt
A41	1946	Anna Söderlund	Högt
A48	19..	Nämndeman A J Persson	Mycket högt
A54	1940-tal	A Kohlst...	Högt
A55	1944	Andersson	Mycket högt
A57	1944	Ernst Maurits Forsberg	Mycket högt

A58	-	-	Högt
A59	1945	Albert Hagström	Mycket högt
A61	1945	Johan Adolfsson	Högt
A63-65	1935	Grosshandlaren Albert Wesström	Mycket högt
A70	-	-	Mycket högt
A74	-	-	Högt
A75	1942	J A Gren	Högt
A76	-	Sixten Sjöberg	Mycket högt
A80	1905	Hemmansägaren J Ersson	Mycket högt
A85-86	1940-tal	F Andersson	Mycket högt
A87	-	MOR	Mycket högt
A88	-	Andersson	Mycket högt
A89	1959	G A Karlsson	Mycket högt
A91	1959	J Pettersson	Mycket högt
A95	1949	Mina Holm	Mycket högt
A96	1910	Karl...	Mycket högt
A98	1966	N K...	Mycket högt
A99-100	1950-tal	Kronojägaren J A Forslund	Mycket högt
A107	1950-tal	Albertina Strandberg	Mycket högt
A108	-	Andersson	Högt
A144	1949	...Forslund	Högt
A145	1868	Carolina Claesson	Mycket högt
A146	1972	Wilma Andersson	Mycket högt
A153	1961	Alma Eriksson	Högt
A160	-	Gustav Strömberg	Mycket högt
A161	1919	Johanna Carolina Persson	Mycket högt
A186	1922	A G Persson	Mycket högt
A194-195	-	-	Mycket högt
A224	1928	Mathilda Lindberg	Mycket högt
A227-228	1899	J A Ramström	Mycket högt
A242	1935	Anna Pat. Salander	Mycket högt
A254	1925	...Lilly	Mycket högt
A257	1933	Gustav Danielsson	Mycket högt
A258	1920-tal	August Pettersson	Mycket högt

A33-35. Emma Maria Johanna Thams familjegrav med stenram och grusfyllning

A24, Mina Fredrikssons gravvård med rikt bildkonstmotiv.

A63-65, Grosshandlaren Albert Wesströms gravvård, troligen inköpt från katalog under 1900-talets början

A258, August Pettersson, en äldre klassisk gravvård, vackert patinerad av lavar.

A10, Småskolelärarinnan Anna Sofia Lundebergs liggande stenhäll.

A48, Nämndeman A J Perssons stående gravvård av tidstypiskt 1930-1940-tals format. Patinerad på ett sätt så att gravvården ser gammal ut

A145, Carolina Claessons gjutjärnskors från 1868. Kyrkogårdens äldsta gravvård

A227-228, J A Ramströms gravvård i gjutjärn, uppförd 1899. Notera den rika inskriptionen HH Makarna

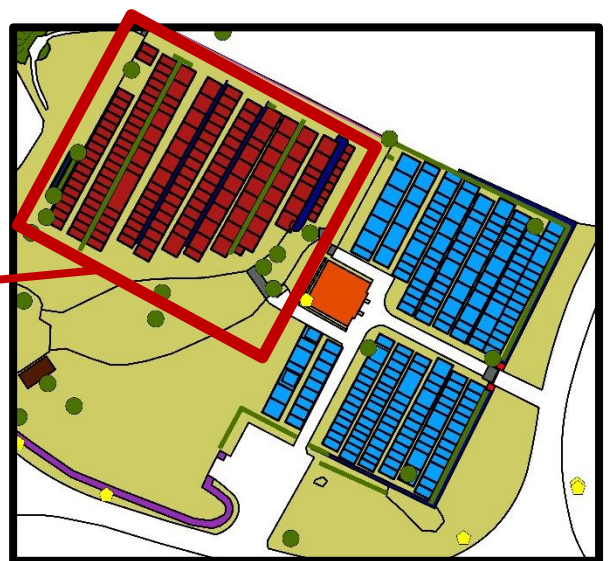
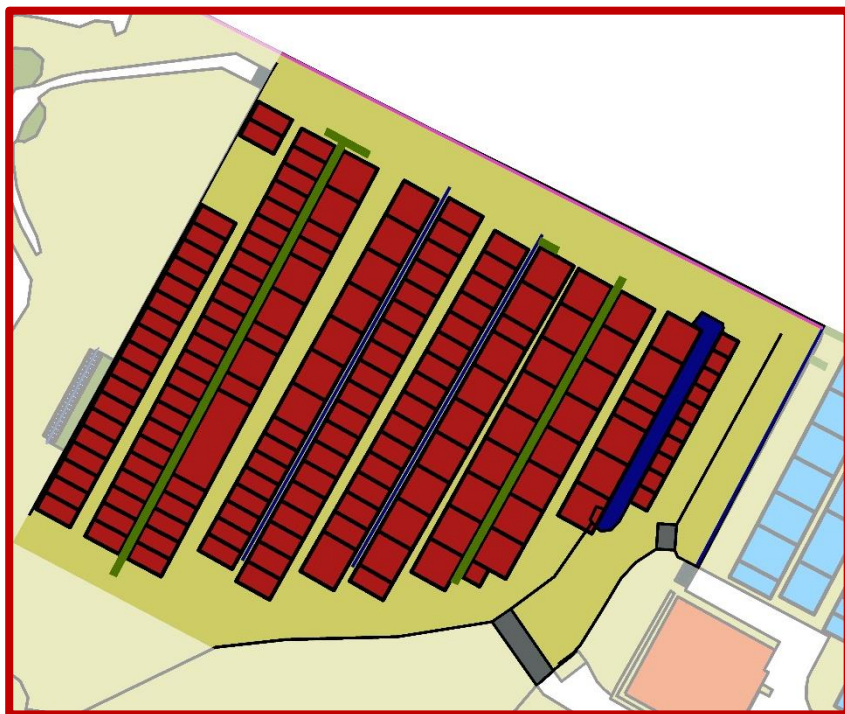
Område B

KARAKTÄRISERING

Etablering	1951. Området innehåller gravvårdar från 1950- till 2010-talet.
Historiska gravtyper	Enskilda kist- och urngravar.
Terräng och läge	Området är situerat i en sluttning väster om det Hejken skjöldska gravkoret. I norr och söder finns stora öppna gräsytor, och i väst en snårdunge samt en liten minnesplats med parkbänk.
Träd och buskar	Kring snårdungen i norr växer ek, ormbunke, rönn, björk och tall. I den del av området med kraftigast lutning, strax invid det Hejken skjöldska gravkoret i öst, finns flera dvärgtallar och stora buskar. Området innefattar flera rygghäckar.
Gravvårdar	Området innehåller bredlåga gravstenar, trä- och metallkors samt stenhällar från 1951- och framåt. Områdets gravstenar är uppförda i symmetriska såväl asymmetriska former i röd, grå och svart granit.
Modernistisk karaktär	Området innehåller två modernistiska kopparkors och ett träkors. Området bär en tydlig senmodernistisk karaktär med raka linjer och gravvårdar i enhetlig storlek och form. Gravvårdarnas individualitet uttrycks främst genom unika inskriptioner och bildkonstmotiv.
Stödmurar för terrass	Området innehåller flera stödmurar som agerar fond till de bredlåga modernistiska gravvårdarna. Stödmurarna fyller en praktisk funktion i upprätthållandet av områdets terrassering. Murarna har dock kommit att inkorporeras som en del av områdets arkitektoniska sammansättning.

Område B, bild från områdets östra kortsida

Värdering

- Området har en tydlig modernistisk karaktär med enhetliga gravvårdar i raka rader. Gravvårdarna och områdets rika växtlighet, utbredda gräsytor, buskage, rygghäckar och träd återspeglar modernismens konst- och arkitekturideal på kyrkogårdar och i samhället.
- Områdets stödmurar utgör fonder för vissa gravvårdar i området och bör således ses som värdefulla miljöskapande inslag.
- Områdets modernistiska kopparkors är mycket karaktäristiska och speciella på kyrkogården.

Urvalspremisser

Ett urval av välbevarade modernistiska gravvårdar angränsande till områdets stödmurar och med inskription i söderläge tillskrivs mycket högt värde i syfte att bibehålla områdets modernistiska karaktär. Områdets modernistiska kopparkors och träkorset tillskrivs mycket högt skyddsvärde.

Särskilt skyddsvärda gravvårdar

Gravnummer	Ålder	Namn på grav	Skyddsvärde
B92	-	Emma Larsson	Mycket högt
B99	1950-tal	Emma Bergstrand	Mycket högt
B100	1957	Karl Persson	Mycket högt
B101	1956	Axel Andersson	Mycket högt
B103	1955	Karl Strandberg	Mycket högt
B104	1954	Albertina Adolfsson	Mycket högt
B105	1953	Anna Backström	Mycket högt
B118	1977	Karl Vemer Karlsson	Mycket högt
B125	-	-	Mycket högt
B128-129	1977	Strandberg	Mycket högt
B130-131	1964	Nanny F Dahlberg	Mycket högt
B132-133	1950-tal	Johan Andersson	Mycket högt
B134-135	1964	Arvid Jansson	Mycket högt
B136-137	1963	Karlsson	Mycket högt
B138-139	1962	Helge Andersson	Mycket högt
B142	1988	Greta Karlsson	Mycket högt
B143-144	1961	Karlsson	Mycket högt
B145-146	1960	Ester Backström	Mycket högt
B149-150	1976	Oscar Jansson	Mycket högt
B180-181	1965	Kyrkvaktmästare Johan Olov Springfelt	Mycket högt
B192-193	-	Ivar och Margit Backström	Högt
B194	1966	Anna Åkerman	Mycket högt

Tidstypisk exklusiv bredlag modernistisk 1950-talsgravvård framför rygghäck i område B

B142, Kopparkors i område B

KÄLLFÖRTECKNING

Om inget annat anges härstammar rapportens historiska kartor från tjänsten *Lantmäteriets historiska kartor* och används i rapporten under Dalarnas museums avtalsnummer: ©Lantmäteriet I2014/00618

Otryckta källor

Uppsala Landsarkiv (ULA)

Malingsbo kyrkoarkiv

OIb, handlingar angående kyrkogård, 08/6700 00 Riksantikvarieämbetet, Byggnadsminnesavdelningen, från Malingsbo församlings kyrkoråd angående gravkoret

OIb, beskrivning till ritning nr 1259 b... handlingar angående justering av gamla kyrkogårdsområdet i Malingsbo februari 1954

OIb, beskrivning över förslag till utvidgning av kyrkogården i Malingsbo

OIb, nyanläggning vid Malingsbo kyrkogård enligt ritning 761

OIb, anbud på stenarbete på nya kyrkogården Malingsbo

OIb, offerter på maskiner från bergslagernas järnvaruaktiebolag i Ludvika

Dalarnas museums klipparkiv,

Borlänge tidning 1935-10-19, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, *Kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska*

Tryckta källor

Andréasson, Anna, *Gravvårdar i sten: ett mångskiftande kulturarv*, Movium, Alnarp, 2012

Dunderberg, Gösta, *Malingsbo: de blåa bergens land*, G. Dunderberg, Söderbärke, 1987

Génétay, Cissela & Lindberg, Ulf, *Plattform Kulturbeskrivning och urval [Elektronisk resurs] : grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014

Gunnarsson, Ann Marie, *Bygden berättar: kulturmiljöer i Smedjebackens kommun*, Kommunen, Smedjebacken, 1992

Handbok för kulturbeskrivning, bevarande och återanvändning av gravanordningar, Centrala gravvårdskommittén, Stockholm, 2007

Zachrisson, Torun & Kempff Östlind, Margareta (red.), *Ceremoniella rum*, Bebyggelsehistorisk tidskrift, Uppsala, 2007

Muntliga källor

Informant 1: Anders Karlsson, medlem i kyrkorådet och kyrkofullmäktige, Söderbärke församling

Informant 2: Sigon Andersson, ordförande i Malingsbo bygdegård

Digitala referenser

Internet 1, Om Malingsbo socken och församling. 2017-01-24

https://sv.wikipedia.org/wiki/Malingsbo_socken

https://sv.wikipedia.org/wiki/Malingsbo_f%C3%B6rsamling

Internet 2, Om Malingsbo. 2017-01-24

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Malingsbo>

